

Piotr Żurek

**SIJEČANJSKI USTANAK 1863. U POLJSKOJ
I EUGEN KVATERNIK**

Bibliotheca Croatica: Slavonica, Sirmiensa et Baranyensia

MALA BIBLIOTEKA

knjiga 4

Naslov originala

Eugen Kvaternik wobec powstania styczniowego
w Polsce 1863/1864

Nakladnik

Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest
Slavonije, Srijema i Baranje

Za nakladnika

Dr. sc. Stanko Andrić

Recenzenti

Prof. dr. sc. Božena Vranješ-Šoljan

Dr. sc. Zlatko Matijević

Tehnički urednik

Domagoj Maratović, prof.

Lektura

Ivana Cvetković, prof.

Korektura i izrada kazala

Željka Marić

Prijevod sažetka

Ana Levak Sabolović, prof.

Grafička priprema

Tiskara Gavran, Slavonski Brod

Tisak

Printera grupa d.o.o.

Naklada

200 primjeraka

Tisak dovršen u travnju 2012.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 801980.

ISBN 978-953-6659-59-3

Piotr Żurek

**SIJEČANJSKI USTANAK 1863.
U POLJSKOJ
I EUGEN KVATERNIK**

S poljskoga preveo:
Filip Kozina

Slavonski Brod, 2012.

Poljaci su po predaji buntovni narod, sve svoje sile ulažu u jednu svrhu, za slobodu i nezavisnost naroda. Naš je narod u tom pogledu djevičanski narod, siromašan, razdijeljen na stranke. Od nas se smijete nadati samo heroizmu, jer drugog nemamo.

Eugen Kvaternik

SADRŽAJ

UVOD	7
1. POGLAVLJE IZBIJANJE SIJEČANJSKOG USTANKA U POLJSKOJ. UNUTARNJI I MEĐUNARODNI ASPEKT	13
2. POGLAVLJE EMIGRACIJA EUGENA KVATERNIKA I POLJSKO PITANJE	37
3. POGLAVLJE U SLUŽBI ROMUALDA TRAUGUTTA	46
4. POGLAVLJE AKTIVNI AGENT POLJSKE NARODNE VLADE. IDEJA HRVATSKE LEGIJE	67
5. POGLAVLJE KONCEPCIJA „DALMATINSKOG POHODA” I NAPADA NA AUSTRIJU	108

6. POGLAVLJE	
PLAN PREMJEŠTANJA SIJEČANJSKOG USTANKA U HRVATSKU	116
7. POGLAVLJE	
POSLEDNJE NADE I NEPRESTANA VJERA U POLJSKA OBEĆANJA	125
8. POGLAVLJE	
TEGOBNO SAZRIJEVANJE SVIJESTI O PROPASTI USTANKA	132
9. POGLAVLJE	
PROMEMORIJA	142
EPILOG	
ISKUSTVA SIJEČANJSKOG USTANKA U KONCEPCIJI RAKOVIČKE BUNE EUGENA KVATERNIKA	157
ZAKLJUČAK	162
SUMMARY	168
POPIS IZVORA I STUDIJA	175
KAZALO IMENA I POJMOVA	191

UVOD

Život Eugena Kvaternika bio je pun raznovrsnih vizija i nerealiziranih političkih koncepata. Ideja koju je propagirao- nezavisna Hrvatska- u očima mnogih njegovih suvremenika izgledala je kao fantastična maštarija, čak štoviše, priviđenje¹. Još je manje pristalica imala njegova koncepcija oružanog ustanka u Hrvatskoj. To ipak nije obeshrabrivalo Kvaternika koji nije prestajao tražiti podršku za svoje ideje, podjednako u Hrvatskoj i izvan nje, nastojeći hrvatsko pitanje podići na međunarodnu razinu i osvijestiti druge narode da Hrvati imaju povijesno pravo na vlastitu državu.

Sve je to utjecalo na činjenicu da je Eugen Kvaternik svojim pogledima bio veoma blizak idealima poljskoga romantizma (1822.-1863.). Možemo čak riskirati konstataciju da je Kvaternikova djelatnost tipičan primjer životnog stava poljskog romantičnog junaka. Sukladno tomu modelu, Kvaternik je bio

---

¹ E. Kvaternik, *Rič u zgodno vrieme*, [u:] E. Kvaternik, *Izabrani politički spisi*, ur. D. Jelčić, Zagreb, 1998., str. 463.

buntovnik kojeg su pokretale velike strasti i koji se borio za dobrobit svoje domovine. Eugen Kvaternik nije bio ništa drugo doli hrvatski ekvivalent poljskoga romantičnog wallenrodskog junaka², patriot koji djeluje pod utjecajem ljubavi prema zaslužjenoj domovini, u čije ime odustaje od osobne sreće i za koju je spreman na najveće žrtve. Kao što je to izvrsno izrazila Mirjana Gross, Kvaternik je „Sanjao [...] o tome da će uz Veliku Poljsku uskrsnuti i Velika Hrvatska”³.

Takav Kvaternikov stav neupitno je doveo do njegova zblizavanja s poljskim narodnim pokretom u razdoblju Siječanjskog ustanka.

Knjiga „Siječanjski ustanak 1863. u Poljskoj i Eugen Kvaternik” prvenstveno je namijenjena hrvatskim čitateljima, pa stoga i sadržava širi opis izbijanja i tijeka Siječanjskog ustanka u Poljskoj.

U ovoj studiji želimo predstaviti način na koji su se oblikovali Kvaternikovi odnosi s poljskim narodnim pokretom u razdoblju Siječanjskog ustanka. Također smo obratili pozornost na to kako su Poljaci prihvaćali Kvaternikovu djelatnost i poglede.

Kvaternikovim odnosima s Poljacima ranije su se bavili: Franjo Bučar u knjizi „Promemorija princu Jeromeu Napoleonu”, objavljenoj prije Drugoga

---

² **Wallenrodizam** je stav čiji naziv potječe od prezimena naslovnog junaka poeme Adama Mickiewicza *Konrad Wallenrod*.

³ M. Gross, *Izvorno pravaštvo: ideologija, agitacija, pokret*, Zagreb, 2000., str. 184.

svjetskog rata (Zagreb, 1936.), te Henryk Batowski u člancima „Diplomatska misija Miłkowskog iz 1864. godine”⁴, „Revolucionarna suradnja zapadnih i južnih Slavena u razdoblju Siječanjskog ustanka”⁵ te „Zaboravljeni poljski agent u Torinu za vrijeme Siječanjskog ustanka”⁶. To je pitanje svoj opširni odraz također pronašlo i u neobjavljenoj doktorskoj disertaciji Ljerke Kuntić, pod naslovom „Vanjskopolitički pogledi pravaša od 1858. do 1871. godine“, (Zagreb, 1961.).

S obzirom na to da je Eugen Kvaternik iza sebe ostavio vrlo škrtu bazu rukopisa, pisanje ove knjige nije bilo nimalo jednostavan zadatak. Treba podsjetiti da je nakon propasti „Rakovičke bune” njegova ostavština u znatnoj mjeri nestala. Sa žaljenjem ovdje treba istaknuti da je u osamdesetim godinama XX. stoljeća nestao „Dnevnik” Eugena Kvaternika koji se čuvao u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu. Na sreću, provodeći ondje arhivsko istraživanje, mogao sam koristiti sretnim okolnostima sačuvani mikrofilm toga djela⁷.

Taj problem nije izgledao ništa bolje kada je

---

⁴ H. Batowski, *Dyplomatyczna misja Miłkowskiego w 1864 r.*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, Historia 2, Krakov, 1956., str. 165-210.

⁵ H. Batowski, *Rewolucyjna współpraca Słowian zachodnich i południowych w okresie powstania styczniowego*, [u:] *Z polskich studiów slawistycznych*, serija 2, dio 3. Historia, 1963., str. 93-115.

⁶ H. Batowski, *Zapomniany agent polski w Turynie podczas powstania styczniowego*, „Roczniki Historyczne”, G. XXX, 1964., str. 162-166.

⁷ E. Kvaternik, *Dnevnik*, Nadbiskupski arhiv u Zagrebu, sg. 58.

bila riječ o poljskim arhivalijama koje se odnose na Kvaternikovu suradnju s poljskim narodnim pokretom. Naime, golemi dio poljske rukopisne baštine koji se odnosio na razdoblje podijeljene Poljske do Drugoga svjetskog rata nalazio se u Raperswilskom fondu Nacionalne knjižnice u Varšavi (Rapersvilaska knjižnica). Nažalost, tijekom Varšavskog ustanka 1944. Nijemci su nepovratno spalili te arhivalije. U tom se fondu nalazila cijela arhivalna kutija posvećena Eugenu Kvaterniku. Danas nam je poznat tek mizerni dio njezina sadržaja, zahvaljujući bibliografskim izvorima ranije spomenutih povjesničara Franje Bučara i Henryka Batowskog. Zahvaljujući Franji Bučaru, u odjelu Fototeke Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (AHAZU), sačuvale su se njegove fotografije originala „Promemorije” Eugena Kvaternika koje je napravio u Varšavi prije Drugoga svjetskog rata⁸.

Što se tiče ostalih arhiva, najplodnijima su se pokazala istraživanja provedena u Pragu, u Književnom arhivu Muzeja nacionalne književnosti (Literární Archiv Památníku Národního Písemnictví).

Osim arhivalija, u ovome su radu korišteni memoari i korespondencije objavljene u tiskanom izdanju. Posebno vrijednima pokazali su se fragmenti „Dnevnika” Eugena Kvaternika, koje je objavio Kerubin

---

⁸ E. Kvaternik, *Promemorija*, (Torino, 20. svibnja 1864.), (kopija), Spisi Eugena Kvaternika iz ostavštine Franje Bučara, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, (dalje AHAZU), sg. F III 109.

Šegvić⁹. U tom smislu također vrijedi istaknuti i memoare Zygmunta Miłkowskog¹⁰ te Josefa Václava Friča¹¹.

Problem koji nas ovdje zanima u mnogim je publikacijama pronašao jedino fragmentarni odraz. Tu prije svega treba navesti radove Ljerke Kuntić¹², Vladimira Frejdzona¹³, a također i rasprave čeških istraživača Vaclava Žačeka¹⁴ i Miroslava Šestaka¹⁵.

Uz već spomenute autore, od velike pomoći pokazale su se rasprave posvećene različitim aspektima djelatnosti Eugena Kvaternika. U toj materiji posebno su korisne publikacije Ferde Šišića¹⁶, Mirjane Gross¹⁷,

---

⁹ K. Šegvić, *Prvo progonstvo Eugena Kvaternika: godine 1858.-1860.*, Zagreb, 1907.; Isti, *Drugo progonstvo Eugena Kvaternika: godine 1861.-1865.*, Zagreb, 1907.

¹⁰ Z. Miłkowski, *Od kolebki przez życie*, sv. III, Krakov, 1937.

¹¹ Josef Václav Frič, *Paměti*, sv. III, Prag, 1963.

¹² E. Kvaternik, *Politički spisi*, prir. Lj. Kuntić, Zagreb, 1971.

¹³ B. Фрейдзон, *Борьба хорватского народа за национальную свободу*, Moskva, 1970.

¹⁴ V. Žaček, *Česko-polská revoluční spolupráce v šedesátých letech XIX století*, [u:] *Česko-polský sborník vědeckých prací*, ur. M. Kudelka, Prag, 1955., str. 432-501.

¹⁵ M. Šestak, *Revoluční spolupráce E. Kvaternika s J. V. Fričem v letech 1863.-1864. Z dejin česko-chorvatských vztahu v období radikalního buržoazne nacionalního hnutí*, Prag, 1965., str. 3-73; Isti, *Eugen Kvaternik i češka politika 60-tih godina XIX. stoljeća*, „Historijski zbornik“, G. XXV-XXVI, 1972.-1973., str. 189-201.

¹⁶ F. Šišić, *Kvaternik: (Rakovička buna)*, Zagreb, 1926.

¹⁷ M. Gross, *Povijest pravaške ideologije*, Zagreb, 1973.; M. Gross, *Izvorno pravaštvo: ideologija, agitacija, pokret*, Zagreb, 2000.

Petra Korunića¹⁸ i Nikše Stančića¹⁹.

U ovome radu specifičan problem čine citati i umetnuti dijelovi, često navedeni u njihovom originalnom devetnaestostoljetnom obliku. U tim se citatima osim arhaizama također pojavljuje i stara geografska terminologija.

Posebne zahvale upućujem dr. Mati Artukoviću iz Hrvatskog instituta za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje u Slavonskom Brodu. Zahvaljujući njegovoj inspiraciji, srdačnosti i podršci ova je knjiga i mogla nastati.

Također zahvaljujem i Stipendijskoj komisiji Zaklade Stanisława Lama iz Pariza te omogućavanje boravka u glavnome gradu Francuske.

Želim zahvaliti i upravi i zaposlenicima Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a posebno prof. dr. Damiru Agičiću za omogućavanje dolaska u Hrvatsku u sklopu programa CEEPUS.

---

¹⁸ P. Korunić, *Hrvatska državna ideja E. Kvaternika 1861. godine: program o organizaciji hrvatske države*, [u:] Radovi. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za hrvatsku povijest, 30 (1997.), str. 91-154.

¹⁹ N. Stančić, *Od emigracije do Rakovice: Eugen Kvaternik i njegova koncepcija ustanka u Hrvatskoj 1871.*, Radovi. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za hrvatsku povijest, 25 (1992.), str. 39-56.